

De klank van verbinding

Participatieve muziekpraktijken en
sociale actie in Vlaanderen en Brussel

Filip Verneert
An De bisschop

| OWL PRESS |

Intro

Lauria Gatoni

Getuigenis bij de coverfoto

Ik ben Lauria, woordkunstenaar. Mijn allereerste podiumervaring had ik bij *A School Called Tribe*, en dat moment heeft mijn leven veranderd.

In mijn omgeving zag ik weinig mensen kiezen voor een creatief pad. Ik was dan ook op weg om jurist te worden – een richting die veilig voelde, maar niet echt als de mijne. Er bleef iets knagen. Ik wist niet hoe of waar te beginnen. Tot ik op een dag tegen de Gentse rapper Fatih zei: ‘Hey, ik zou graag mijn teksten combineren met muziek. Hoe kan ik dit doen?’ Ik wist niets van studio’s, opnames of instrumenten. Maar net voor de jongste editie van het project *A School Called Tribe* van start ging, gaf Fatih mij toegang tot het project. Daar ben ik hem nog steeds ontzettend dankbaar voor.

Dit project deed me opnieuw geloven – in mezelf, maar vooral in de mogelijkheden die het leven te bieden heeft. Op enkele maanden tijd stond ik op verschillende podia, startte ik als zelfstandige in bijberoep en gaf ik vorm aan wat ik altijd al voelde maar nooit durfde uitspreken.

Sindsdien heb ik onder andere opgetreden in het MAS in Antwerpen, in De Kopergieterij in Gent, en schreef ik een gecommisioneerde tekst voor FOD Volksgezondheid. Daarnaast speelde ik de hoofdrol in de kortfilm *Still Processing*.

Ik heb dit allemaal gedaan met veel twijfel en angst. Maar mijn zin voor verandering en mijn visie op wat kunst kan zijn, hebben het telkens gewonnen. Ik ben nog lang niet waar ik wil staan, maar ik ben trots op de keuze die ik heb durven maken. Ook ben ik dankbaar voor de mensen die mij inspireerden en steunden door dit alles heen.

3	Intro
7	Woord vooraf
13	Inleiding
17	Participatieve muziekpraktijken in Vlaanderen en Brussel. Historiek en krachtlijnen van een artistiek en sociaal veld
28	Een muziekcoach moet van alle markten thuis zijn
33	Een reis door creatieve muziek en community music
39	Een sound van verdraagzaamheid door een collectief van immigranten
43	Muziek als universele taal
48	Het Beest: naar de kern van een participatieve praktijk
53	De piano als ontmoeting
58	De helende kracht van muziek
63	Dag vreemde man: bruggen bouwen met muziek
69	Een veldschets van participatieve muziekpraktijken door muzikanten. Context, zelfperceptie en werkveldontwikkelingen
81	Een reis langs samenwerking, experiment en nieuwe muziek
87	Wij: muziek voor en door wie Nederlands leert
90	Een reis door verborgen muziekjes
95	Muzikale verhalen uit de stad aan zee
100	Van traditie tot transformatie
105	Zorg die resoneert
111	Muziek als hefboom voor inclusie en talent in de Rabotwijk
117	Muziek als brug tussen mensen en culturen
121	Bridging the Gap! Een participatief muziekproject als inspiratie voor inclusief muziekonderwijs
137	Muziek als universeel recht
141	Ontmoetingshuis voor gelijkgestemde zielen, vrijplaats voor broedende geesten
149	Vrijheid en participatie

153	Een krachtige stem geven via muziek
158	Voorbij muziek, voorbij grenzen
164	‘Wij zijn maten, echte maten. De muziek bracht ons bijeen’
171	Van Gentse roots tot volkszanger
175	MULTICOLORS, <i>building social sculptures</i>
181	Layers and dynamics. Sociale impact vanuit het perspectief van de muzikanten
198	Hors les Murs: muziek in de publieke ruimte
202	Op zoek naar resonantie: een muzikale trip tussen sociaal-artistiek werk en onderwijs
207	Percussie als verbinder: zelfgebouwde drums en straatmuziek
210	Traditionele muziek en participatieve artistieke praktijk
214	Iedere stem is uniek
220	De wereld ontdekken vanuit Ledeberg
225	Empowerment is niet alleen een doel, het is ook een componeermethode
230	Schatten van mensen
235	Symfonische muziek in een veranderende wereld
243	Effecten op welbevinden bij deelnemers aan een participatief muziekproject. Hoe collectieve vrije improvisatie een gevoel van verbondenheid vormt
259	Ontvankelijk voor ontmoetingen: communityprojecten en de eigenheid van een festivallogica
264	Een wereldwijde zoektocht naar muzikale identiteiten
269	Op de beat van solidariteit
274	Kunst die niet zwijgt
279	Slagkracht uit Molenbeek
284	Iedereen heeft een lied in zich
288	Participatie als essentiële pijler van de artistieke werking
294	De muziekfacilitator als bemiddelaar van menselijkheid
299	Luisteren naar meer dan muziek: muziekprogrammatie als sociale praktijk

- 305 **Leiderschap in muziek. Vaardigheden en ervaring van muzikanten in participatieve muziekpraktijken**
- 320 Hiphop en sociaal engagement zijn natuurlijke partners
- 325 Muziek maken voor een publiek, mét een publiek
- 330 Leren in klank en beweging
- 335 Mensen een stem geven via muzikale interactie
- 338 Van generatie op generatie: jongeren samen in muziek
- 342 Muziek als levenskracht
- 347 **Crossing Borders: Sharing Songs. Participatieve muziekpraktijk in een cultureel diverse context**
- 366 Een symfonisch jeugdorkest voor elk kind: een pleidooi voor participatie
- 371 Revolutie is als een lasagne: gelaagd
- 375 Choux de Bruxelles: creatief collectief in Brussel
- 380 Muzikale bruggen bouwen en mensen samenbrengen
- 383 Blijven zingen, ondanks alles: het verhaal van het wijkkoor
- 388 Muzikale mijmeringen
- 394 **Nawoord en dank**
- 397 **Bio auteurs**
- 399 **Referenties**

Woord vooraf

Petra De Sutter, rector Universiteit Gent
Herwig Reynaert, vicerector Universiteit Gent

Muziek die verbindt, kunst die beweegt

Moet kunst zich engageren met de wereld om haar heen? Of ligt haar waarde juist in autonomie en afstand tot het maatschappelijke? Deze discussie is niet nieuw. Toch is ze vandaag extra relevant, in tijden van sociale ongelijkheid, polarisering en etnisch-culturele diversiteit. Voor sommigen is kunst vooral een vrijplaats voor experiment en verbeelding, los van nut of boodschap. Voor anderen is kunst bij uitstek relationeel en geëngageerd: een middel tot verbinding, reflectie en maatschappelijke actie. Dit boek kiest geen kant, maar richt zich op een veld waar deze spanningslijnen samenkomen. Juist daar groeit de artistieke en maatschappelijke betekenis.

De klank van verbinding. Participatieve muziekpraktijken en sociale actie in Vlaanderen en Brussel vertrekt niet vanuit kunst als product, prestige of podium. Het gaat om kunst als praktijk. Om muziek die niet alleen gemaakt of beluisterd wordt, maar gedeeld. Over projecten in buurthuizen, scholen, opvangcentra en publieke ruimte. Over muzikanten die – vaak buiten de schijnwerpers – werken aan ontmoeting, dialoog en gemeenschapsvorming.

In Vlaanderen en Brussel groeit een levendig veld van participatieve muziekpraktijken. Dit zijn artistieke initiatieven die vertrekken vanuit samenwerking, lokale verankering, diversiteit en sociale betrokkenheid. Muziek wordt hier ingezet als collectieve creatie en motor voor verandering. Het is een ruimte voor expressie, niet als bezit, maar als commons: een gedeeld goed, gevoed door samenspel en wederkerigheid. Deze praktijken geven een stem aan wie zelden gehoord wordt. Ze tonen dat iedereen maker kan zijn.

Dit boek brengt die praktijken in beeld. Het wil ze niet idealiseren, maar serieus nemen als relevante vormen van artistiek én sociaal werk. Het is een ode aan kunstenaars die vakmanschap en maatschappelijk engagement combineren. En aan deelnemers die via muziek zichzelf en

Participatieve muziekpraktijken in Vlaanderen en Brussel.

Historiek en krachtlijnen van een artistiek en sociaal veld

Filip Verneert en An De bisschop

Het veld van participatieve muziekpraktijken, *community music* en sociaal geëngageerde muzikanten kent wereldwijd een sterke groei (Bartleet & Higgins, 2018; Veblen, 2007). Deze toegenomen belangstelling laat zich verklaren vanuit uiteenlopende perspectieven en doelstellingen, zoals het realiseren van het recht op cultuur en artistieke expressie voor elke burger, het vergroten van de toegankelijkheid van de kunsten, het streven naar inclusief muziekonderwijs en het verbinden van muziekpraktijken met sociale rechtvaardigheid. Niettemin is de praktijk zelf niet nieuw; zij sluit aan bij een rijke traditie van *community music* in het Verenigd Koninkrijk en elders, waar muziekbeoefening wordt gekoppeld aan sociaal activisme, kritische pedagogiek en inclusieve concepten als ‘culturele democratie’, waarbij burgers actief deelnemen aan culturele creatie en besluitvorming (Higgins, 2007; Matarasso, 1998). In het afgelopen decennium is in het wetenschappelijke discours meer aandacht ontstaan voor de sociale impact van muziek maken met diverse groepen (Bartleet & Pairen, 2021). Participatieve muziekpraktijken richten zich immers niet uitsluitend op esthetische resultaten, maar beogen ook ‘*some significant personal or group effect beyond the achievement of a musically satisfying activity*’ (Sloboda et al., 2020, p. 116).

Er bestaan verschillende termen om deze activiteiten te beschrijven: sociaal-artistiek werk, sociale muziekprojecten, *community music*, *social action through music*, *music as social practice*, enzovoort (Bartleet & Higgins, 2018; Van Zijl & De bisschop, 2023; Matarasso, 2019; Sloboda et al., 2020).

In deze publicatie wordt gekozen voor de term ‘participatieve muziekpraktijken’, omdat deze zowel de interactieve aard van de activiteit als de specifieke focus op muziek benadrukt. De mate van participatie varieert, maar centraal staan de erkenning en waardering van de unieke achtergrond van deelnemers en hun actieve betrokkenheid bij cocreatieprocessen gedurende het hele project. Muzikanten die deze projecten leiden hanteren veelal een dialogische pedagogische benadering (Van Zijl & De bisschop, 2023; Verneert & De bisschop, 2023). En ‘participatief’ duidt bovendien niet alleen op de manier waarop muziek gemaakt wordt. Participatie is tegelijkertijd ook een politiek begrip, wat impliceert dat deze praktijken zich veelal richten op politieke dimensies gekoppeld aan noties van burgerschap. Het gaat dus niet alleen over samen muziek maken, maar ook over hoe deze muziekpraktijken bijdragen tot de gelijkwaardige erkenning van mensen en diverse leefwerelden in onze samenleving. De term heeft zodoende een muzikale, pedagogische én een politieke lading, en deze drie betekenissen zijn in de praktijk vaak onderling verweven, wat ook blijkt uit zowel Vlaams als internationaal onderzoek (Van Zijl & De bisschop, 2023; Sloboda et al., 2022; Verneert, Nijs & De Baets, 2021)

Achtergrond en geschiedenis

De belangstelling voor participatieve muziekpraktijken in België is sinds het begin van de jaren 1990 geleidelijk toegenomen. Destijds werd duidelijk dat grote groepen mensen – waaronder personen in armoede, vluchtelingen, migranten en mensen met een beperking – nauwelijks werden bereikt door de overheidsgefinancierde artistieke of culturele activiteiten (De bisschop, 2011; Neirinckx & Carton, 1994). Een mijlpaal in deze vroege erkenning was het Algemeen Verslag over de Armoede (1994), waarin cultuurparticipatie als mensenrecht werd beklemtoond vanuit de vaststelling dat mensen in armoede vaak uitgesloten werden van dit recht. In antwoord op dit rapport werd door de Koning Boudewijnstichting en Kunst en Democratie de ART23*-campagne opgezet, waarmee vanaf 1996 tal van initiatieven werden ondersteund die een artistieke dimensie koppelden aan sociale integratie (Leye & Janssens, 2005). Ook vanuit het Sociaal Impulsfonds kwamen later extra middelen om dit type projecten

te ondersteunen. We spraken toen van ‘ART23*-projecten’, verwijzend naar de eerste projectfondsen en artikel 23 van de Belgische Grondwet, maar al snel vond de term ‘sociaal-artistieke projecten’ ingang, die kort en krachtig de beide doelstellingen van deze projecten articuleert.

Deze initiële projecten waren zeer divers. De artistieke dimensie omvatte theater, muziek, beeldende en audiovisuele kunsten, en artistiek gezien was het daardoor een multidisciplinair werkveld. Kenmerkend was de dialoog tussen artistieke disciplines en sociaal uitgesloten groepen. Het veld groeide snel, met veel initiatieven van kleinere maatschappelijke organisaties uit de culturele, migratie-, sociale en educatieve sector. De projecten richtten zich expliciet op individuen en groepen met een sociale achterstand of op achtergestelde buurten, met als doel mensen die in moeilijke omstandigheden leefden de mogelijkheid te bieden tot culturele participatie.

De groeiende belangstelling werd mede gevoed doordat de projecten cultuur als hefboom voor maatschappelijke verandering inzetten, en al snel werd hier ook een opportuniteit in gezien om de toegankelijkheid van de kunsten te vergroten (De bisschop, 2011). De projecten vonden opmerkelijk snel weerklank in het Vlaamse cultuurbeleid. Vanaf 2000 werden sociaal-artistieke projecten met een experimenteel reglement erkend binnen het cultuurbeleid. Vervolgens, in 2006, werden deze sociaal-artistieke projecten opgenomen binnen het Kunstendecreet, wat toeliet om niet alleen projectsubsidies maar ook werkingssubsidies aan te vragen, en zodoende de duurzaamheid ten goede kwam. De keerzijde van de medaille was dat dit decreet (vanzelfsprekend) een klemtoon legde op artistieke kwaliteit, en dat het voor veel kleine initiatieven onhaalbaar was om hierbinnen erkend te raken. Er groeiden sterke sociaal-artistieke organisaties, maar we verloren tal van zinvolle kleinschalige initiatieven.

Een oplossing hiervoor werd gevonden met het Vlaamse Participatiedecreet (2008), dat culturele organisaties en lokale overheden stimuleerde om cultuur vanuit een burgerschaps perspectief te benaderen en de ‘kwalitatieve’ dimensie van participatie beklemtoonde. Een belangrijke vraag was bijvoorbeeld: hoeveel zeggenschap en eigenaarschap hebben deelnemers in de projecten? Binnen dit decreet was een projectlijn rond

© AGNES DE MAESENEIR

HELENA CALLEEUW

Helena Calleeuw is van jongs af aan bezig met muziek, en ook haar interesse in maatschappelijke thema's en sociale rechtvaardigheid is een constante in haar leven. Ze studeerde pedagogische wetenschappen, met een master in het sociaal werk, waarin ze zich specialiseerde in sociaal-artistisch werk en participatie in de kunsten. Aan de UGent verdiepte ze zich hierin verder binnen de onderzoeksgroep Cultuur en Educatie. Aansluitend volgde ze de opleiding creatieve therapie – muziektherapie aan Arteveldehogeschool. Met jarenlange ervaring in zang, gitaar en piano weet ze haar sociaal-agogische, muzikale en psychologische vaardigheden te integreren in haar rol als participatieve muziekcoach.

Momenteel is Helena docent en onderzoeker aan Hogeschool VIVES in Kortrijk. Haar onderzoek focust op politiserend werken met creatieve media bij jongeren en de rol van kunst en creativiteit in het versterken van mentaal welzijn. Ze doceerde ook creatieve expressie aan toekomstige orthopedagogen. Als muziekcoach begeleidde ze verschillende projecten zoals YOUnited9000 (Victoria Deluxe), Voices United (Merelbeke-Melle), muziekateliers in het asielcentrum Gent Muink, een muziektraject voor jongeren met ASS... Dit combineert ze met het geven van individuele therapie als muziektherapeut. Daarnaast is ze zangeres bij het muzikale project bridge bender, waarin ze haar persoonlijke verhaal muzikaal tot uiting brengt.

Een reis door creatieve muziek en *community music*

Sarah Goldfarb

Een creatieve, kind- en ervaringsgerichte methode als basis

Ik werd geboren in Luik, België, eind jaren 1960, in een middenklassegezin waar muziek zeer gewaardeerd werd, hoewel geen van mijn ouders professioneel muzikant was. Mijn eerste solfègeleraar was Jacques Fourgon, een componist en goede vriend van Henri Pousseur. Jacques Fourgon had een methode uitgevonden die geïnspireerd was op de Kodály-methode: we vertrokken van het zingen van traditionele liederen om te leren lezen en schrijven, maar ook grafische partituren, improvisatie en collectieve compositie waren vaste onderdelen van zijn lessen. Zonder het te beseffen, ontwikkelde ik via deze creatieve, kind- en ervaringsgerichte methode een sterke muzikale basis. Ik bleef deze aanpak verkennen tijdens mijn opleiding tot 'musique animateur' op 15-jarige leeftijd bij Jacques Fourgon, Dominique Loréa en Cécile Baivier.

Ik begon aan het conservatorium met de dwarsfluit als hoofdvak. Het curriculum was echter sterk theoretisch gericht – muziekgeschiedenis, harmonie en analyse –, waardoor ik op zoek ging naar meer dynamische manieren om met muziek bezig te zijn. Ik verkende volksmuziek (op de diatonische accordeon!), volgde privélessen jazz en nam deel aan de vrije improvisatieklas van Garrett List aan het Conservatoire van Luik. Zijn les was een transformerende ervaring: levendig, uitdagend en diepgaand tegelijkertijd. Hij was dan ook invloedrijk voor vele muzikanten tijdens zijn vier decennia van lesgeven.

Na mijn afstuderen wist ik zeker dat muziek mijn pad was, al wist ik nog niet in welke vorm: ik voelde me aangetrokken tot de gemeenschappelijke energie van creatief musiceren en de intensiteit van improvisatie, maar wist niet meteen hoe dit professioneel vorm te geven.

Een veldschets van participatieve muziek- praktijken door muzikanten

Context, zelfperceptie en werkveldontwikkelingen

An De bisschop en Anemone Van Zijl

In 2020-2021 werd een grootschalig internationaal surveyonderzoek uitgevoerd in het kader van het onderzoeksproject *Music for Social Impact: practitioners' contexts, work and beliefs* (2020-2023). Het onderzoek werd parallel uitgerold in België, het Verenigd Koninkrijk, Finland en Colombia, en peilde naar de visie en ervaringen van muzikanten die actief zijn in het werkveld van participatieve muziekprojecten. In welke types projecten en organisaties zijn ze actief? Welke rol spelen ze in deze projecten? Welke moeilijkheden ondervinden ze en welke noden zien ze? Hoe kijken ze naar de ontwikkeling van het werkveld van participatieve muziekprojecten in hun land? Belangrijk is dat dit onderzoek het perspectief van de muzikanten die de projecten muzikaal leiden centraal stelt. Er bestaat immers heel wat internationaal onderzoek rond participatieve muziekpraktijken, maar dit is het eerste grootschalige internationale onderzoeksproject dat de focus legt op het perspectief van de leidende muzikanten.

Aan de survey namen in totaal 318 muzikanten deel die werkzaam zijn in het werkveld van participatieve muziekpraktijken in de verschillende landen. Het profiel van de 47 Belgische muzikanten die de survey invulden, lees je in figuur 1. We bespreken enkele resultaten van de survey volgens de drie types maten die we onderscheiden in het onderzoek, en we vergelijken ook de situatie in België met de andere landen. Dat geeft ons een comparatief inzicht in enkele belangrijke parameters van het werkveld in internationaal opzicht. Daarvan kunnen we alleen maar leren.

Wat zijn de contexten waarin de muzikanten actief zijn? Wat is het profiel en de rol van de muzikanten?

De muzikanten die actief zijn in participatieve muziekprojecten hebben diverse profielen (fig. 1): de meeste muzikanten identificeren zich als instrumentalist, maar anderen identificeren zich in de eerste plaats als zanger, componist, leraar of coach, producer, dirigent of ‘andere’ (projectleiders bijvoorbeeld). Het merendeel van de muzikanten (53%) geeft aan een specifieke vorming of training voor dit type muzikale praktijk te hebben gevolgd (fig. 2).

Hierbij gaat het voornamelijk om kortlopende vormingen of workshops, veelal georganiseerd door organisaties in het werkveld zelf. Enkele muzikanten gaven aan een formele opleiding muziektherapie te hebben gevolgd of maakten kennis met de praktijk via een stage aan het conservatorium. Enkele muzikanten volgden ook de opleiding Musiciens Intervenants in Frankrijk.

Ook de projecten waarin de muzikanten actief zijn, zijn op zich divers, maar alle praktijken combineren een artistiek doel – muziek maken en alles wat daaruit voortvloeit, een voorstelling, een cd-opname, enzovoort – met een sociaal doel: expliciet kiezen voor een project met mensen die op andere wijze geen kans hebben om deel te nemen aan het culturele leven of aan artistieke creatie, negatieve beeldvorming van een specifieke

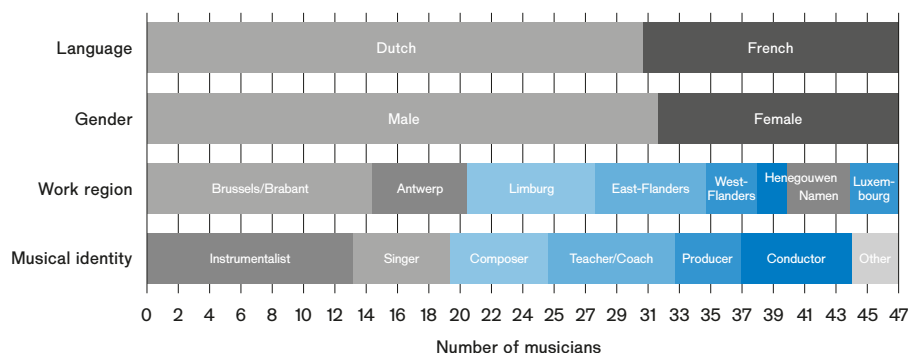

Fig. 1 Profiel Belgische muzikanten die deelnamen aan het surveyonderzoek.

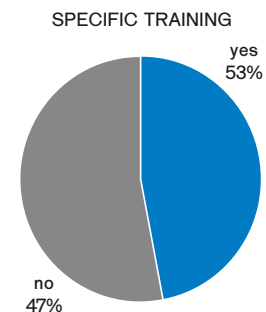

Fig.2 Aantal muzikanten in België die een specifieke training volgden om participatieve muziekpraktijken te leiden.

groep mensen tegengaan, muziek inzetten als ‘bruggenbouwer’ tussen groepen in de samenleving of in specifieke buurten (Sloboda et al., 2021).

Projecten en organisaties werken bijvoorbeeld met mensen in armoede, kansarme jongeren en kinderen, mensen met een fysieke of mentale beperking, nieuwkomers en vluchtelingen, mensen in detentie, et cetera. Sommige projecten of praktijken zijn ook niet doelgroepgericht maar ‘inclusief’ – iedereen is welkom om mee te doen – maar dan is hier ook een weloverwogen werkwijze aan verbonden. Dit is vaak het geval bij buurtgerichte participatieve projecten of werkingen, waarbij sterk wordt ingezet op werving en een duurzame band met de deelnemers.

Een grote meerderheid van de muzikanten (57%) is actief in kleine organisaties met minder dan twaalf werknemers, en maar liefst 17 procent

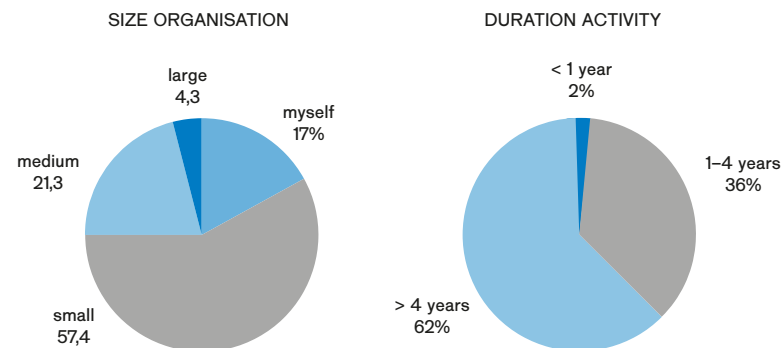

Fig. 3 De grootte van de organisatie waarin muzikanten actief zijn en de gemiddelde duur van de projecten/praktijken in België.

**DIRK BRYSSINCK
& JEAN-PAUL DE BRABANDER**

Dirk Bryssinck is klinisch psycholoog en psychoanalyticus. In 1986 ging hij aan het werk op de afdeling voor mensen met een psychosegevoeligheid in het Psychiatrisch Centrum Gent-Sleidinge. In 1993 startte hij daar een behandelingsafdeling op voor mensen met een dubbeldiagnoseproblematiek. In 2011 richtte hij ontmoetingshuis Villa Voortman op in Gent. Dirk is een gepassioneerde muzikant en violist bij The Holy 7 en Nel & JP.

J.-P. De Brabander is psychiatrisch verpleegkundige, en muzikant/producer van onder andere Looplizard, Delavega, This Can Hurt, Nel & JP, enzovoort. Hij startte als verpleegkundige, maar kreeg binnen het Psychiatrisch Centrum Sleidinge de mogelijkheid om muziek als therapie en communicatiemiddel verder uit te bouwen. Hij werkte als verpleegkundige en muziektherapeut op de jongerenafdeling, en bij patiënten met een dubbele diagnose, maar maakte in 2020 de definitieve sprong naar Villa Voortman. Daar staat hij als producer en muzikant in voor de opnames en producties.

Vrijheid en participatie

Giovanni Barcella

‘Libertà è partecipazione’, wordt er gezongen in een oude Italiaanse song.

Zelfs als we het cliché erkennen, kunnen we het niet ontkennen: vrijheid en participatie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wanneer vrijheid ontbreekt, is participatie onmogelijk, maar juist dan wordt ze een daad van verzet. Mijn laatste jaren als muzikant – misschien niet alleen muzikaal – zou ik min of meer zo kunnen omschrijven: een zoektocht naar betekenis in het gemis, een poging om het gat te vullen met een ander gemis – dat van de muziek.

Muziek als antwoord op gemis

Juist op die momenten van gemis, daar is de muziek. Ze kan troost bieden, verbinden en een gevoel van oneindigheid oproepen. Muziek is geen negatief gemis, maar een oneindige ruimte waarin iedereen zich kan vinden. Iets geheims, maar voor iedereen toegankelijk. We weten dat we nooit echt zullen aankomen, maar toch blijven we geloven in de reis, zelfs als we niet weten waarheen. In muziek herkennen we onszelf en elkaar, zonder dat er uitleg nodig is. Het is een taal die reist, los van andere talen, en die mensen verbindt zonder woorden.

Ik heb altijd een allergie gehad voor verklarende theorieën over kunstvormen. Muziek blijft, zelfs binnen regels, een abstractie. En eigenlijk zou dat met taal ook zo moeten zijn: open, vrij en altijd in beweging. Deze visie heb ik de afgelopen jaren verder ontwikkeld bij het theatergezelschap Lucinda Ra. Samen creëren we voorstellingen waarin echte sociale interactie centraal staat, zonder de beperkingen van traditioneel sociaal engagement. We proberen dicht bij de ‘problematische’ realiteit te leven, zonder die als bijzonder te behandelen. Het is een ‘non-methode’: we vertrekken vanuit de mensen zelf en laten ruimte voor spontane, automatische acties. Sinds enkele jaren zijn we gehuisvest in het Museum Dr. Guislain in Gent, een bijzondere plek waar vrijheid en creativiteit samenkomen. Hier organiseer ik het festival PsychoJazz, een ruimte voor muziek en vrije

participatie, speciaal ontworpen voor en met bewoners van de nabijgelegen psychiatrische instellingen. Het festival brengt mensen samen in een sfeer van gelijkwaardigheid en creatieve ontmoeting.

Muziek verbindt, weerstand inspireert

Dezelfde weg heb ik afgelegd met kleinVerhaal, een organisatie die zich inzet voor participatieve kunst in Oostende. Eerst met het orkest TOSO, een project dat het sociale weefsel van de stad vertegenwoordigt. Het is een groep van 'straatweerstand', een plek waar mensen van alle achtergronden samenkomen om muziek te maken en elkaar te ontmoeten. Later is daar het project InMates Sessions bij gekomen, in de gevangenis van Brugge, waar we samen met gedetineerden muziek maken en verhalen delen.

Participatieve muziek brengt mensen samen en versterkt sociale banden. Het is een manier om te werken aan sociale cohesie, een gevoel van verbondenheid en collectief eigenaarschap. Muziek kan een krachtig middel zijn om mensen uit verschillende lagen van de samenleving met elkaar te verbinden, ongeacht hun achtergrond of situatie. Een ander recent project was de samenwerking met TransfoCollect in het Oekraïense vluchtelingenkamp in Mechelen. Ook daar bleek muziek een universele taal te zijn: het was niet nodig om elkaar te verstaan om samen te spelen en te delen. Muziek overbrugt taalbarrières en cultuurverschillen, en biedt ruimte voor ontmoeting en expressie.

Het meest recente project is een documentaire van Jan Vromman over La Devinière, een unieke woonvorm voor mensen met een psychiatrische achtergrond in Charleroi. Hier werden in 1976 negentien kinderen, die als ongeneeslijk werden beschouwd, persoonlijk opgevangen door dr. Hocq. Na meer dan veertig jaar wonen ze nog steeds samen in hetzelfde huis, hun thuis. Het is een unieke structuur in België, waar zorg, samenleven en creativiteit hand in hand gaan.

Muziek en feest

'Le feu de la fête originelle est la loi de Zeus, l'origine des lois est dans la fête, si vous cherchez les lois de la cité, vous devez les chercher dans la danse...'

(Het vuur van het oorspronkelijke feest is de wet van Zeus, de oorsprong van de wetten ligt in het feest; als je de wetten van de stad zoekt, moet je ze zoeken in de dans.)

– Plato

Muziek en feest zijn altijd verbonden geweest met het ontstaan van gemeenschap en rechtvaardigheid. In de dans, het samenzijn en het delen van verhalen vinden we de oorsprong van onze samenleving. Muziek is niet alleen een kunstvorm, maar ook een middel om sociale cohesie te bevorderen, mensen te verbinden en samen te werken aan een betere wereld.

MEER INFO

Scan de QR-code voor meer info.

